

До спеціалізованої вченої ради Д 76.051.03
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ВІДГУК

**опонента – доктора політичних наук, професора
Дерев'янка Сергія Мироновича на дисертацію
Вознюк Євгенії Василівни на тему «Інформаційний тероризм
як чинник впливу на міжнародну та національну безпеку»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук
за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних
систем і глобального розвитку**

На основі вивчення рукопису дисертації, реферату і наукових праць, які були опубліковані за темою дисертації, можна визначити основні параметри, що характеризують виконану роботу.

I. Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Є. В. Вознюк присвячено комплексному аналізу феномену інформаційного тероризму як нового типу глобальної загрози в системі міжнародних відносин і національної безпеки, що має істотне значення як для теорії політичної науки, міжнародних відносин, так і для практичної діяльності у безпековій сфері.

Актуальність дослідження проблематики інформаційного тероризму об'єктивується стрімким розвитком інформаційного простору, ескалацією інформаційних загроз, що супроводжують сучасні збройні конфлікти, а також зростанням впливу медіа- та кіберпростору на процеси прийняття політичних рішень. Інформаційні війни, що ведуться за допомогою інформаційних видів озброєнь, за своєю ефективністю є часом більш руйнівними, ніж відкриті збройні конфлікти, які все ж залишаються одним із засобів реалізації прагнень розв'язання міждержавних протиріч. Інформаційний тероризм, як багатовимірний феномен, поєднує елементи когнітивної війни, кібертероризму, дезінформації, пропаганди й інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на підрив суверенітету, демократичних інститутів і соціальної єдності.

Дослідження інформаційно-безпекового виміру є визначальним для розуміння сутності новітнього виду збройного конфлікту – гібридної війни, яку

держава-агресор російська федерація веде на українських теренах з 2014 року. В умовах новітньої Війни за Незалежність України інформаційні атаки стали істотною загрозою демократичному конституційному ладу, діяльності представницьких органів влади, інститутів громадянського суспільства, правам і свободам громадян.

На відміну від класичного терору, який впливає на фізичну безпеку, інформаційний терор б'є по свідомості, руйнуючи довіру до інституцій, провокуючи хаос і послаблюючи стійкість держав. Особливо небезпечним він стає під час воєн, криз та виборів, коли суспільства вразливі до фейків і пропаганди. Зі становленням інформаційного суспільства безпосередньо пов'язані перспективи повноправного входження України до європейського простору. Водночас стрімкий розвиток інформаційного простору супроводжується виникненням нових, раніше невідомих викликів, що безпосередньо впливають на інтереси особистості, суспільства та держави, а також становлять загрозу її національній безпеці. Політичне протистояння дедалі більше переміщується у сферу інформаційного простору, набуваючи нових посттрадиційних форм.

У сучасній теорії міжнародних відносин інформаційний тероризм розглядається як одна із загроз нетрадиційного характеру, що дестабілізують глобальну безпеку без застосування традиційної військової сили. Інформаційний тероризм – це міждисциплінарний феномен, що поєднує елементи безпекових студій, теорій комунікації, психології, міжнародного права й глобальної політики, потребуючи нових підходів до аналізу та протидії.

Актуальність дослідження інформаційного тероризму обумовлена не лише його зростаючим впливом на міжнародну та національну безпеку, а й необхідністю розробки безпекових стратегій захисту державного суверенітету і територіальної цілісності, прав громадян в умовах цифрових викликів сучасності. Багатозначність і транснаціональний характер зумовлюють потребу в комплексному міждисциплінарному підході до дослідження і протидії інформаційному тероризму. Актуальним є формування нових парадигм міжнародної безпеки, які враховують як глобальні, так і локальні особливості

сучасного світопорядку. Усвідомлення сутності міжнародного тероризму стає основою для розробки ефективних стратегій протидії й забезпечення стабільності в умовах динамічної глобалізованої реальності.

Ці та інші питання теорії та практики інформаційного тероризму у контексті міжнародної безпеки знаходяться у фокусі дисертаційного дослідження Є. В. Вознюк. Необхідність їх дослідження посилюється з огляду на недостатню розробленість у політичній науці багатьох теоретичних питань, пов'язаних із визначенням змісту базових понять і категорій інформаційної безпеки; насамперед, поняття «інформаційна стійкість», як ключової складової національної безпеки й соціальної згуртованості; а також когнітивної, технологічної й комунікативної природи інформаційного тероризму. Різним є їх розуміння в академічному та експертному й політичному дискурсах.

Погоджуємось з дисертанткою, що відсутність універсального визначення тероризму обумовлюється як об'єктивною складністю феномену, так і політичними інтерпретаціями, що впливають на концептуалізацію. Недостатньо дослідженими залишаються аспекти нормативно-правової регламентації протидії інформаційному тероризму, практичної реалізації завдань із її забезпечення та функцій державних і недержавних суб'єктів у цій сфері. Потребують оновлення концепції і стратегії інформаційної, національної та міжнародної безпеки, міжвідомчої координації, стратегічних комунікацій і консолідації зусиль демократичного світу задля ефективного реагування на новітні виклики та загрози.

Наукове дослідження Є. В. Вознюк значною мірою відповідає на актуальні питання теорії та практики інформаційного тероризму, пропонує слушні рекомендації щодо здійснення ефективної практичної протидії його загрозам. Воно також спрямоване на вдосконалення нормативно-правового регулювання протидії цим явищам та формування стійкої політичної практики на основі науково обґрунтованих підходів.

Отже, проблеми протидії інформаційному тероризму як вагомому чиннику міжнародної та національної безпеки, забезпечення їх інформаційної складової

набуває особливої значущості, а їх дослідження є науково й практично вагомим, що дає підстави зробити висновок про обґрунтованість та безумовну актуальність теми дослідження, обраної дисертанткою.

Дисертаційне дослідження Є. В. Вознюк проведене в рамках науково-дослідних робіт факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки, а саме: «Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного простору» (2010–2012 рр.), «Інформація та комунікація в сучасному світі» (2012–2014 рр.) (держреєстраційний №0112U001779); держбюджетної теми «Інформаційна підтримка транскордонного співробітництва України» (2013–2015 рр.) (держреєстраційний №0113U002221); 2018–2019 рр. – НДР «Інформаційна війна як новий вимір геополітичної ривалізації» згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 р. № 695»; «Про фінансування спільних українсько-польських науково-дослідних проєктів у 2018 р.» (співвиконавець – Інститут наук про безпеку Краківського педагогічного університету ім. Національної освітньої комісії) (держреєстраційний №0119U001621), а також міжнародних грантових проєктів програми ERASMUS+ напряму Модуль Жана Моне: 2022–2025 рр. – «Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам»; 2024–2027 рр. – «EU Counteraction to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE).

Представлена Є. В. Вознюк до захисту дисертація має на меті комплексний аналіз інформаційного тероризму як феномену сучасної системи безпеки – його теоретико-методологічних засад, форм і механізмів прояву, впливу на національну та міжнародну безпеку, а також вивчення практик протидії на глобальному, регіональному й національному рівнях.

Досягнення вказаної мети обумовило постановку дисертанткою та послідовне вирішення цілого ряду теоретичних та прикладних завдань:

1. Проаналізувати еволюцію концепту тероризму в теорії міжнародних відносин, розглянути різні термінологічні та концептуальні підходи до його тлумачення, зокрема в контексті глобалізаційних викликів і багатовимірності явища.

2. Систематизувати наукову та джерельну базу досліджень тероризму й антитероризму, виявити особливості інтерпретації проблематики в академічному та експертному дискурсах.

3. Визначити сутність і типологію інформаційного тероризму як складової частини міжнародного тероризму, дослідити такі його прояви, як медіатероризм і кібертероризм, ін.

4. Розкрити зміст категорії міжнародної інформаційної безпеки, охарактеризувати її складові частини, уключаючи національний рівень захисту інформаційного простору.

5. Дослідити характер і структуру сучасних інформаційних війн, зокрема гібридного типу, а також їхні ключові форми: iWar, війна четвертого покоління, асиметрична та посередницька війни, медіавійна.

6. Проаналізувати основні виклики й загрози міжнародній інформаційній безпеці в цифрову епоху, зокрема роль соціальних медіа, ботоферм і маніпулятивного контенту в умовах інформаційного терору.

7. Визначити інструменти, механізми та практики протидії інформаційному тероризму, уключаючи роль мас-медіа, омбудсменів, цифрових регуляторів і державних ініціатив.

8. Проаналізувати досвід окремих держав світу (США, країни ЄС, Японія, КНР, Індія, країни Африки, Латинської Америки тощо) в протидії кібер- та інформаційному тероризму й забезпеченні інформаційної безпеки.

9. Оцінити стан і виклики інформаційної безпеки в Україні в умовах війни з російською федерацією, зокрема в частині інституційного забезпечення, медіаполітики, кіберзахисту та протидії російській дезінформації.

10. Розробити рекомендації щодо зміцнення інформаційної стійкості до інформаційних загроз з урахуванням міжнародного досвіду й специфіки інформаційної війни в українському контексті.

У рамках поставлених у дослідженні завдань, дисертантка правильно формулює об'єкт і предмет свого наукового пошуку. Так, об'єктом дисертаційного дослідження визначено систему міжнародної безпеки в умовах

інформаційної епохи. Предметом дослідження є феномен інформаційного тероризму як форми деструктивного інформаційного впливу та його дія на безпекове середовище сучасних держав і міжнародних інституцій.

Такий комплексний підхід надав авторці можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для політичної науки і практичної політичної діяльності.

Вдалим компонентом дисертаційної роботи Є. В. Вознюк слід вважати запропоновану нею **методологію дослідження** проблем, застосований міждисциплінарний **методологічний підхід**, що поєднує засоби політичного аналізу, неоінституціоналізму, конструктивізму, теорії міжнародної безпеки, кібернетики, соціальної психології й стратегічних комунікацій.

Використані в процесі проведення дослідження методи наукового пізнання, вважаю, дозволили дисертантці адекватно реалізувати дослідницький потенціал обраної проблеми, вийти на самостійні судження, узагальнення та пропозиції, забезпечили обґрунтування низки нових положень, які мають важливе значення для теорії і практики сучасної політичної діяльності в інформаційній сфері. Загальнонаукові методи аналізу та синтезу використані для виокремлення основних складових частин феномену інформаційного тероризму (змістових характеристик, форм реалізації, інструментарію впливу) і їх узагальнення у формі цілісної концептуальної моделі. Завдяки методам індукції та дедукції здійснено перехід від емпіричного аналізу окремих випадків до формулювання загальних закономірностей, а також перевірки теоретичних гіпотез на прикладах із реальної практики. За допомогою методологічного інструментарію класифікації та типологізації виконано систематизацію видів інформаційного тероризму (зокрема медіа- й кібертероризму), форм інформаційного впливу та методів протидії.

Позитивом є широке застосування у дисертаційному дослідженні методу порівняльного аналізу, що забезпечило можливість зіставлення національних стратегій боротьби з інформаційним тероризмом у різних країнах (зокрема в США, Франції, Китаї, Польщі, Японії, Україні). Водночас використаний інституціональний аналіз дав змогу оцінити роль державних і міжнародних

інституцій у формуванні політики інформаційної безпеки, тоді як метод аналізу політики використано для дослідження нормативно-правових документів, стратегій кібербезпеки та інформаційних доктрин у контексті їх ефективності.

Міждисциплінарний підхід уможливив застосування дискурс-аналізу для вивчення наративів, фейкових повідомлень, пропагандистських практик і відповідей на них з боку офіційних джерел. Здійснений контент-аналіз дав змогу ідентифікувати змістові, структурні та емоційні характеристики повідомлень, пов'язаних з інформаційним терором, насамперед у соціальних мережах і цифрових медіа; а метод case study сприяв глибокому аналізу конкретних випадків інформаційних атак (втручання у вибори, кампанії дезінформації, хакерські атаки, діяльність ботоферм). За допомогою історико-ретроспективного методу дисертантка простежує еволюцію концептів тероризму, інформаційної безпеки та інформаційного тероризму в міжнародному дискурсі, а також аналізує трансформацію відповідних загроз у XX–XXI ст.

Дисертаційне дослідження Є. В. Вознюк вирізняється вдалим широким використанням емпіричних методів, зокрема моніторингу відкритих джерел (OSINT), який включав аналіз наукових публікацій, матеріалів медіа, звітів міжнародних організацій, баз даних й офіційних ресурсів урядових і міжурядових структур. Статистичний метод використано для обробки кількісних даних щодо масштабів поширення інформаційних атак, кіберзагроз, дезінформаційних кампаній та інших форм інформаційного терору.

Аналіз тексту дає підстави для висновку, що дослідження ґрунтується на поєднанні якісного й кількісного підходів, що забезпечує деклароване дисертанткою «комплексне осмислення феномену інформаційного тероризму та дає змогу здійснити як глибокий теоретичний аналіз, так і практичну оцінку актуальних загроз на національному й міжнародному рівнях» (с. 34).

Про системність представленого дослідження свідчить структура дисертації, яка складається зі вступу, п'яти розділів, що містять п'ятнадцять підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 470

сторінок, з яких основного тексту – 360 сторінок. Список використаних джерел налічує 567 найменувань на 57 сторінках. Також дисертація містить додатки, які характеризуються цілісністю й послідовністю, відображають загальне бачення досліджуваної авторкою проблеми. Усі структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями. Отже, вважаємо, структура дисертації відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє розкрити авторську концепцію інформаційного тероризму як чинника міжнародної національної безпеки.

2. Ступінь обґрунтованості, достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результатам дисертаційного дослідження Є. В. Вознюк притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх п'яти розділах дисертації.

Дисертантка загалом досягла мети, яку визначила. Крім ґрунтовного теоретичного аналізу, авторка формулює і належним чином обґрунтовує конкретні практичні рекомендації щодо подолання викликів інформаційного тероризму для міжнародної та національної безпеки. Висновки і рекомендації, що наведені у тексті дисертації, а також всі положення роботи аргументовані і переконливі, базуються на значному емпіричному матеріалі (опрацьовано значна кількість наукових праць з обраної теми і нормативно-правових актів). Їх достовірність і новизна, повнота викладення в опублікованих наукових працях не викликає сумніву, що забезпечує високий науковий рівень даного дослідження.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційне дослідження Є. В. Вознюк дало можливість виокремити ряд нових висновків, положень, пропозицій та рекомендацій. До них віднесемо:

1. Авторська концептуалізація поняття інформаційної стійкості, як ключової складової національної безпеки й соціальної згуртованості, під якою дисертантка розуміє спроможність держави, інституцій і громадянського суспільства протистояти зовнішнім та внутрішнім інформаційним загрозам, включаючи дезінформацію, маніпуляції, пропаганду й інші форми інформаційного впливу, що

мають на меті дестабілізацію політичного, соціального або культурного середовища (с. 89, 148–149, 211–212, 239). Розуміння даного поняття як комплексного міждисциплінарного феномену, який включає технічні, організаційні, нормативно-правові, освітні та психологічні складові частини (с. 190–191).

2. Пропозиції авторки щодо концептуальних напрямів модернізації Закону України «Про боротьбу з тероризмом», що відображають трансформацію терористичних загроз у цифрову добу, визначають правовий статус неурядових суб'єктів у сфері інформаційного захисту (с. 365–366). Обґрунтованою видається пропозиція ввести до національного антитерористичного законодавства категорію «інформаційна стійкість», а також такі нові дефініції: інформаційний тероризм, кібертероризм, інформаційно-психологічна операція (ІПсО) (Додаток Л).

3. Теоретичне узагальнення трикомпонентної моделі забезпечення інформаційної стійкості та використання її індикаторів, яка охоплює стратегічні комунікації, медіаосвіту і цифрову безпеку та системний аналіз взаємозв'язку між ними як ключовими інструментами у структурі національної й міжнародної інформаційної безпеки (с. 207–209, 337–338, 346).

4. Запропонована й широко обґрунтована дисертанткою, з використанням міждисциплінарних підходів, нова концептуалізація інформаційного тероризму як автономного феномену, що поєднує риси когнітивної війни, кібертерору та ідеологічної агресії (пункт 1.1)

5. Наведений у дисертації комплексний аналіз унікального українського досвіду протидії інформаційному тероризму в умовах Війни за Незалежність України, що триває з 2014 р. став підставою для авторського висновку, що зазнаючи систематичного зовнішнього інформаційного тиску «Україна стала першою державою, яка фактично створила цілісну модель реагування на інформаційні загрози в реальному часі під тиском постійних атак», яка включає «нові інструменти інформаційного спротиву: цифрову дипломатію, алгоритмічну відповідь на фейки, мобілізацію цифрового суспільства (зокрема волонтерських ініціатив, кіберпартизанських рухів)» (с. 363–364). Досвід України розглянуто як

перспективну модель, що вже частково імплементується в політики безпеки ЄС, НАТО й окремих країн. Запропоновано авторське бачення українського кейсу як джерела універсальних рішень, придатних до адаптації в інших регіонах, які зазнають інформаційного терору, як одного з головних орієнтирів для формування глобальної стратегії цифрової безпеки (с. 228, 356–358, 364, 383).

6. Нова інтерпретація терористичних атак 11 вересня 2001 р. як переломного моменту в трансформації глобальної парадигми безпеки, що започаткував якісно нову еру інформаційно-психологічного, асиметричного й неконвенційного протиборства. Переконаливо доведено, що гасло «боротьби з тероризмом» стало основою для формування нових стратегічних доктрин, які легітимізували втручання в інші країни поза рамками колективної безпеки (пункт 2.1).

7. Новизною відзначаються міркування дисертантки, що розвивають існуючі у науковому й політичному дискурсі твердження щодо особливого значення інформаційної стійкості в контексті протидії інформаційним операціям іноземних держав, що можуть впливати на демократичні процеси, створювати соціальну напругу, підривати легітимність влади й дезорієнтувати громадянське суспільство (с. 313); що громадянське суспільство в Україні стало ключовим суб'єктом протидії інформаційним загрозам, особливо після початку російської агресії у 2014 році. Доведено, що ініціативи громадських організацій заповнили прогалини в державному управлінні інформаційною безпекою, запровадили нові практики OSINT-розвідки, цифрового моніторингу, протидії дезінформації й підвищення медіаграмотності (с. 362–363, 365).

8. Висновок про те, що «у XXI ст. саме інформаційна війна визначає нову парадигму глобального конфлікту, і країни, які не готові до активної інформаційної самооборони та стратегічних комунікацій, ризикують утратити не лише контроль над власним інформаційним простором, а й суверенітет» (с. 374). Доповнено концепт інформаційної зброї як системного інструменту неконвенційного впливу, що спроможна чинити ефекти, співмірні із застосуванням збройної сили, але з нижчими витратами й вищою адаптивністю (п. 3.2).

9. Здійснений комплексний підхід до порівняння моделей забезпечення інформаційної безпеки, що охоплює досвід США, держав ЄС, Японії, Китаю, Індії й країн Латинської Америки дав змогу виявити і систематизувати спільні виклики та відмінні стратегії у відповідь на кіберзагрози (пункти 4.1 і 4.2).

10. Трактуювання інформаційної агресії рф як стратегічно спланованої форми гібридної війни, що поєднує інформаційно-психологічні операції, кібератаки, дезінформацію та маніпулятивні кампанії в цифровому середовищі. Обґрунтовано комплексну модель інформаційного терору рф як багаторівневу, технологічно адаптивну стратегію, що мімікрує під демократичні цінності з метою делегітимізації української державності й деморалізації суспільства (пункт 5.1).

11. Наукова позиція щодо таких аспектів, як інституційна спроможність держави забезпечувати кібербезпеку та контроль за інформаційним середовищем (с. 207, 209–212); рівень медіаграмотності населення і його здатність до критичного мислення (с. 106, 117, 120, 151); ефективність стратегічних комунікацій, спрямованих на посилення довіри до демократичних інституцій (с. 191, 208–209, 322); інклюзивна державна політика щодо інформаційної безпеки, спрямована на захист прав людини та свободи слова (с. 143, 191, 223).

12. Змістовним є обґрунтування ролі стратегічних комунікацій, медіаграмотності, інформаційної гігієни в національній і міжнародній безпеці як елементів інформаційної оборони (с. 120, 142–147).

13. Добре аргументованим на основі використання емпіричних даних є висновок про унікальну роль громадянського суспільства як рівноправного суб'єкта протидії інформаційній агресії (на прикладі OSINT-спільнот, цифрових волонтерів, проєктів StopFake, Detector Media тощо), систематизовано виклики у співпраці між державою та громадськими ініціативами (п. 5.3).

Наведеними положеннями не вичерпується наукова новизна та оригінальність авторських підходів. У роботі є й інші доволі оригінальні міркування, висновки та пропозиції, які в сукупності утворюють авторську концепцію щодо інформаційного тероризму як чиннику впливу на міжнародну та національну безпеку. До того ж, дослідження безпекових виявів інформаційного

тероризму є важливим для розуміння сутності новітнього виду збройного конфлікту – гібридної війни, яку держава-агресор російська федерація веде на українських теренах з 2014 року, як складової Війни за Незалежність України.

4. Наукове та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Наукове та практичне значення одержаних результатів визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних проблем усвідомлення та протидії реальним і потенційним загрозам інформаційного тероризму, його негативних впливів на міжнародну та національну безпеку. Запропонований дисертанткою міждисциплінарний підхід до аналізу деструктивних інформаційних впливів, розроблена типологія інформаційних загроз й узагальнений досвід різних країн щодо протидії інформаційному тероризму може стати підґрунтям для подальших досліджень явища гібридної війни й політик протидії гібридній агресії, наукових розвідок у сфері інформаційної безпеки, політичної комунікації, міжнародних відносин, медіастудій і кібербезпеки. З огляду на те, що напрацювання дисертаційного дослідження формують теоретичний та емпіричний базис для формування державної доктрини гуманітарної безпеки й політики культурної безпеки, вони можуть бути використані у діяльності органів державної влади для розроблення державної стратегії у сфері інформаційної безпеки, формування політик протидії гібридним загрозам і дезінформації. Здійснене дисертанткою й наступне поширення результатів дослідження об'єктивно сприятиме підвищенню інформаційної грамотності населення, формуванню стійкості до маніпулятивного впливу, підтримці національної єдності та стійкості, захисту демократичних цінностей в умовах глобальної інформаційної війни. Цінними є напрацювання дисертаційного дослідження для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти в межах курсів із міжнародної безпеки, стратегічних комунікацій, міжнародної інформації, конфліктології, кібербезпеки, а також під час розробки нових навчальних програм і спецкурсів; написання кваліфікаційних робіт. Імпонують пропозиції дисертантки щодо використання результатів дослідження для створення на базі закладів вищої освіти аналітичних центрів, діяльність яких буде

спрямована на вироблення теоретичних та практичних підходів до ізоляції соціогуманітарного простору від російського впливу, формування україноцентричних наративів і практик введення їх у масову свідомість, поглиблення інтеграції українського соціогуманітарного (й особливо культурного) простору в загальноєвропейський простір.

5. Оцінка мови і стилю дисертації. Аналіз дисертації Є. В. Вознюк засвідчує відповідність її тексту академічним стандартам. У пункті 11 першого розділу змістовно проаналізовано генезу та концептуалізацію поняття «тероризм» у політологічному дискурсі й сформульовано авторське його розуміння. Дисертантка широко використовує наукову термінологію, точні усталені терміни без зайвих публіцистичних елементів. Застосування їх по тексту відзначається ясністю і точністю, уникненням двозначності. Стиль роботи відповідає науковому дискурсу з притаманними йому об'єктивністю, доказовістю й аргументованістю. Структура тексту й послідовність його викладу є логічною, передбачає чіткий поділ на розділи, підрозділи, абзаци, доступна для сприйняття і аналізу. Наведений фактичний матеріал, узагальнення і висновки – взаємопов'язані, сформульовані без суперечностей, надмірної складності речень, повторів і тавтології. Попри психологічну вразливість виявів інформаційного тероризму, дисертантка дотримується стилістичної нейтральності, прагне уникати емоційно забарвлених висловів, надмірних метафор, а головне бездоказових суб'єктивних оцінок. Робота виконана з дотриманням норм літературної мови, поодинокими є орфографічні і пунктуаційні помилки. Цитування інтегровані у текст органічно, без перевантаження, посилання відповідають вимогам до наукових праць з дотриманням прийнятих стандартів оформлення.

6. Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України.

7. Дотримання вимог академічної доброчесності. Вивчення матеріалів дисертації та наукових публікацій дисертантки дозволили дійти висновку про відсутність порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагиату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження. Використання ідей,

наукових результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

8. Повнота викладу основних наукових положень висновків і результатів дисертації в опублікованих працях.

Висновки дисертаційної роботи, основні засади та авторські пропозиції відображено у відповідних положеннях наукової новизни, а також у 42 наукових працях, у тому числі: 5 статей опубліковано у наукових виданнях, що індексується у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science; 16 публікацій у наукових фахових виданнях України та 3 – у науковому фаховому виданні Республіки Польща; 2 підрозділи у колективних монографіях і 3 статті у довідково-енциклопедичних виданнях; 13 тез доповідей наукових конференцій. Опубліковані здобувачкою наукові праці повною мірою репрезентують зміст наукових положень, узагальнень, висновків та рекомендацій, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні, а проміжок часу, за який вони були опубліковані засвідчує системність дослідження. Крім наукових публікацій, здобувачка презентувала результати свого дослідження під час виконання міжнародних наукових проєктів і під час участі у 19 наукових заходах. Це дає всі підстави стверджувати, що Є. В. Вознюк виконала всі вимоги щодо кількості та обсягу публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук та її апробації.

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Ознайомившись із дисертацією Є. В. Вознюк «Інформаційний тероризм як чинник впливу на міжнародну та національну безпеку», сформулюємо такі шість академічних пропозицій-зауважень, котрі можуть стати підґрунтям для дискусії:

1. Потребує конкретизації методологічній інструментарій і розширення критичного дискурсу. У вступі авторка задекларувала міждисциплінарний підхід, поєднання засобів політичного аналізу, неоінституціоналізму, конструктивізму, теорії міжнародної безпеки, соціальної психології та стратегічних комунікацій. Водночас попри використання по тексту, відсутній

детальний опис конкретних методів емпіричного й аналітичного рівня дослідження – таких як контент-аналіз, дискурс-аналіз, порівняльно-політичний аналіз, експертні опитування чи кейс-стаді. Через це відтворення результатів у подальших наукових студіях ускладнене. Варто конкретизувати, яким чином саме здійснювався добір кейсів (зокрема українського, американського, китайського та європейського), які параметри їх оцінювання застосовувалися, яким був критерій відбору інформаційних операцій для аналізу. Крім того, у роботі бракує полемічного розділу з оглядом альтернативних теоретичних позицій. Зокрема, деякі дослідники (наприклад, представники класичної школи безпекових студій) розглядають інформаційний тероризм не як самостійний феномен, а як похідну від кібертероризму чи пропагандистської війни. Порівняння таких позицій із авторською концепцією дозволило б підкреслити її унікальність і посилити теоретичну обґрунтованість дисертації.

2. Розширити міждисциплінарну компоненту та уточнити міжнародно-правовий аспект. Дослідження містить глибоке політичне й комунікаційне осмислення феномену інформаційного тероризму, проте недостатньо спирається на напрацювання когнітивної психології, соціології комунікацій і права. Врахування досягнень когнітивної психології (зокрема, теорії інформаційного впливу, емоційного зараження, «ефекту повторення») дозволило б розкрити механізми психологічного сприйняття терористичних меседжів. Соціологічний вимір – аналіз поведінки масової аудиторії та її сприйнятливості до дезінформації – підвищив би емпіричну обґрунтованість роботи. Водночас у розділі, присвяченому правовим засадам, бракує системного огляду міжнародно-правового регулювання. Доцільно було б вказати, яким чином питання інформаційного тероризму інтерпретується в документах ООН, ОБСЄ, Ради Європи, Європейського Союзу, НАТО; чи підпадає цей феномен під міжнародно-правові визначення терористичної діяльності; які прогалини правового поля потребують усунення. Така деталізація надала б роботі чіткої нормативної рамки й підвищила її прикладне значення.

3. Підсилити розділ із порівняльним аналізом міжнародних моделей.

Четвертий розділ містить докладний опис моделей інформаційної безпеки США, ЄС, Китаю, Японії, Індії, країн Африки та Латинської Америки, однак аналітичний потенціал порівняння використано не повністю. Переважає описовість, тоді як бракує порівняльних висновків щодо ефективності інституційних рішень, особливостей координації між державними структурами, IT-сектором і громадянським суспільством. Розкриття цих взаємозв'язків дозволило б показати, чому окремі моделі (наприклад, європейська чи японська) демонструють вищу ефективність у формуванні інформаційної стійкості. Доцільно також розширити цей розділ аналітичними таблицями або матрицями порівняння, де було б представлено критерії: законодавче регулювання, технологічна інфраструктура, інституційна координація, участь громадянського сектору, система освіти і медіаграмотності. Це підвищило б структурованість аналізу і практичну цінність висновків.

4. Поглибити обґрунтування індикаторів інформаційної стійкості та посилити емпіричну базу. Авторка слушно визначає «інформаційну стійкість» як ключову умову національної безпеки, однак поданий індекс стійкості має декларативний характер. Необхідно було чітко пояснити методику розрахунку — джерела даних, логіку вагових коефіцієнтів, систему критеріїв оцінювання (рівень довіри до ЗМІ, індекс свободи преси, частота поширення дезінформації тощо). Крім того, дисертація переважно спирається на якісний аналіз, тоді як для підкріплення висновків доцільно залучити такі кількісні показники: індекси кібербезпеки (Global Cybersecurity Index, ITU), рейтинги медіаграмотності (Media Literacy Index), статистику Freedom House, дані Центру стратегічних комунікацій НАТО (StratCom COE). Таке поєднання якісних і кількісних параметрів надало б дослідженню більшої наукової валідності.

5. Врахувати роль штучного інтелекту у сучасних інформаційних загрозах. Дисертантка слушно аналізує інструменти дезінформації, ботоферми, кібератаки та пропагандистські кампанії, проте не приділяє достатньо уваги впливу технологій штучного інтелекту, які радикально змінюють динаміку

інформаційного терору. Використання deepfake-технологій, автоматизованих генераторів контенту, алгоритмів таргетування аудиторій і синтетичних медіа створює новий вимір терористичних впливів. Розгляд цього аспекту як окремого підрозділу дозволив би осучаснити дослідження, показати еволюцію загроз у контексті цифрової революції 4.0 і підкреслити необхідність регулювання штучного інтелекту у сфері інформаційної безпеки.

6. Удосконалити структурну логіку висновків і представити синтетичну модель. Заключна частина дисертації вирізняється повнотою охоплення проблеми, однак має дещо описовий характер. Для підвищення концептуальної чіткості варто систематизувати результати у вигляді логічної моделі взаємозв'язку «інформаційний тероризм – інформаційна стійкість – національна та міжнародна безпека». Така схема могла б відобразити причинно-наслідкові зв'язки між рівнями впливу (індивідуальний – соціальний – державний – глобальний) та механізмами протидії (стратегічні комунікації, медіаосвіта, правове регулювання, кіберзахист). Це надало б дослідженню узагальнювального, системного характеру й посилює його практико-орієнтовану спрямованість.

Однак ці зауваження не ставлять під сумнів наукову цінність дисертації, а висловлені на її методологічне вдосконалення, поглиблення міждисциплінарної аналітики та структурне узагальнення отриманих результатів, що підвищить її значущість у політичній науці та практиці міжнародної безпеки. Вони мають рекомендаційний характер і спрямовані на подальше підвищення наукової аргументованості та практичної релевантності дисертаційного дослідження Є. В. Возюк, яке написане зі знанням і глибоким розумінням досліджуваної проблеми, авторка глибоко володіє матеріалом, логічно й науково грамотно його викладає.

7. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормативним вимогам щодо присудження наукових ступенів. На підставі вищевикладеного, вважаю, що дисертаційна робота Євгенії Василівни Возюк «Інформаційний тероризм як чинник впливу на міжнародну та національну безпеку», подана на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку є оригінальним

авторським науковим дослідженням, завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретично обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему у формі авторської концепції інформаційного тероризму як чинника впливу на міжнародну та національну безпеку, яка становить вагомий внесок у розвиток вітчизняної політичної науки. Реферат дисертації С. В. Вознюк адекватно відтворює її основні наукові положення, висновки і рекомендації щодо можливостей практичного використання отриманих результатів. Положення, що є предметом захисту ідентичні. Дисертація та її реферат відповідають вимогам до докторських дисертацій, що встановлені у п.п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року. № 1197 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 502 від 19 травня 2023 року), а дисертантка Євгенія Василівна Вознюк, за результатами і на підставі публічного захисту в установленому порядку, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Опонент:

Доктор політичних наук, професор,
 професор кафедри політичних наук
 факультету історії, політології і міжнародних відносин
 Карпатського національного університету
 імені Василя Стефаника

Сергій Дерев'янюк

Підпис Сергія Дерев'янюка підтверджую
 Вчений секретар
 Карпатського національного університету
 імені Василя Стефаника

Вікторія Стинська